

МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
БИРО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО

Наставни програм

Српски језик
за VII разред

Скопље, 2023. година

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О НАСТАВНОМ ПРОГРАМУ

Наставни предмет	Српски језик
Врста/категорија наставног предмета	Обавезни
Разред	VII (седми)
Теме/области у наставном програму	<ul style="list-style-type: none">• Језик и комуникација• Књижевност и изражавање и стварање• Медијска писменост
Број часова	4 часа недељно / 144 часа годишње
Опрема и средства	<ul style="list-style-type: none">• Техничка опрема у учионици: електронска табла, школска табла, рачунарска технологија, штампач.• Средства и ресурси за учење: фотографије, слике, плакати, постери књижевника, схеме и прикази наставне грађе, панои који прате грађу по областима; речници, правопис, лексикони, енциклопедије, књиге, едукативни софтвери, снимци нарација, аудио-визуелни снимци.• Библиотека у учионици, школска библиотека. <p>Напомена: Уколико је настава кабинетска, препоручује се организовање драмског кутка, уметничко-књижевног кутка, новинарског кутка, место за библиотеку у учионици.</p>
Норматив наставног кадра	<p>За реализацију наставног програма из предмета Српски језик, а у складу са Законом о основном образовању Републике Северне Македоније, предвиђа се да наставу реализују наставници који су завршили:</p> <p>(За реализација на наставната програма по предметот Српски јазик, а согласно со Законот за основно образование на Република Северна Македонија, се предвидува наставата да ја реализираат наставници кои завршиле)</p>

	<p>– Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Дипломиран професор по српски јазик и литература (наставна насока) VII/1, т.е. VIA според Македонска рамка на квалификации (МРК) и 240 ЕКТС;</p> <p>По стара програма – Дипломиран професор по историја на книжевностите на народите на СФРЈ со српскохрватски јазик (наставна насока);</p> <p>– Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Дипломиран филолог по српски јазик и литература VII/1, т.е. VIA според Македонска рамка на квалификации (МРК) и 240 ЕКТС со завршена педагошко-психолошка и методска подготовка според соодветна акредитирана програма.</p>
--	---

ПОВЕЗАНОСТ СА НАЦИОНАЛНИМ СТАНДАРДИМА

Исходи учења наведени у Наставном програму воде ка стицању следећих компетенција обухваћене подручјем **Језичка писменост**.

<i>Ученик/ученица зна и уме:</i>	
I-A.1	да изражава и преноси своје мисли, осећања, информације и ставове у различитим комуникацијским ситуацијама на свом матерњем језику, путем различитих медија и у различите сврхе.
I-A.2	да препознаје и користи различите облике писаног изражавања: књижевне (песма, краћа приповетка, излагање/говор, књижевни есеј, дневник и други) и некњижевне (тематски есеј, извештавање, захтев, саопштење, реклама и други).
I-A.3	да води критички и конструктивни дијалог, аргументовано износећи своје ставове.
I-A.4	да користи савремени и нормирани српски језик уз поштовање граматичких и правописних правила приликом усменог и писаног изражавања.
I-A.6	да идентификује основне карактеристике матерњег језика (писмо, историја, дијалекте итд), као и сличности и разлике у односу на друге језике.
I-A.8	да разуме садржаје аудио-порука: да може да издваја, анализира, оцењује/вреднује и резимира информације садржане у порукама и да их препричава (писано и усмено) својим речима.
I-A.9	да разуме садржаје писаног текста: да може да издваја, анализира, оцењује/вреднује и резимира информације садржане у

	тексту и да их препричава (писано и усмено) својим речима.
I-A.10	да разуме визуелно приказане садржаје (дијаграми, табеле и графикони, илустрације, анимације и други): да може да издваја, анализира, оцењује/вреднује и резимира визуелно приказане садржаје и да их објашњава (писано и усмено).
I-A.11	да идентификује и анализира поруке и стилске и естетске елементе књижевних дела.
I-A.12	да користи информације из различитих извора и медија и да им критички приступа, имајући у виду извор, контекст, циљ и веродостојност приказаних информација.
<i>Ученик/ученица разуме и прихвата:</i>	
I-B.1	да путем изучавања матерњег језика развија властити језички и културни идентитет, а путем језичке комуникације преноси културно наслеђе и културу живљења.
I-B.2	да се употребом језика у различитим контекстима и срединама и у различитим облицима омогућава ефикасна комуникација и интеракција (имајући увек у виду с ким се остварује одређена комуникација).
I-B.3	да се путем читања текстова различитих садржаја и структура развија писменост, да се ствара једна шира перцепција себе и света и да се на тај начин подстиче писање ради потребе и задовољства.
I-B.4	да садржаји и начин изношења свог мишљења могу допринети одржавању и унапређењу комуникације, али и изазвати неспоразум и конфликте.
I-B.5	да су читање и изражавање на матерњем језику важни за развој и подстицање кретивности и критичког мишљења.
I-B.6	да је познавање матерњег језика основа учења и стицања знања из свих осталих области (наставних предмета).
I-B.7	да је познавање матерњег језика један од најважнијих стубова етничког идентитета.

Наставни програм укључује и релевантне компетенције из следећих подручја националних стандарда: **Дигитална писменост, Лични и социјални развој, Друштво и демократска култура и Уметничко изражавање и култура.**

Дигитална писменост

Ученик/ученица зна и/или може:

IV-A.1	да истражује и пореди могућности њему/њој познатих и нових дигиталних уређаја и да самостално процени, одабере и користи оне који одговарају некој конкретној потреби или ситуацији.
IV-A.2	да процени када и на који начин је за решавање неког задатка/проблема потребно и ефективно коришћење ИКТ, да одабере и инсталира програме који су му/јој потребни, да користи програме за заштиту и да решава рутинске проблеме функционисања дигиталних уређаја и мрежа.
IV-A.3	да користи различите начине за организовање и безбедно чување и делење садржаја на различитим уређајима и мрежама у дигиталној средини.
IV-A.4	да у сарадњи са другима анализира проблем, да осмисли идеју и план испитивања и решавања проблема и да испланира када ће и у коју сврху користити ИКТ.
IV-A.5	да одреди какве информације су му/јој потребне, да нађе, изабере и сачува дигиталне податке, информације, садржаје и да процени њихову релевантност у односу на конкретну потребу и веродостојност извора.
IV-A.6	да изабере и користи различите алатке за обраду података, да анализира податке и да их представља на различите начине, поштујући правила за коришћење.
IV-A.7	да одабере и користи одговарајуће ИКТ алатке за комуникацију, да безбедно дели информације, да контактира и сарађује на различитим онлајн пројектима приликом учешћа у друштвеним активностима или за личне потребе.
IV-A.8	да на безбедан и одговоран начин користи дигиталне садржаје, образовне и друштвене мреже и дигиталне облачиће.
IV-A.9	да у комуникацији са другима у мултикултурном и дигиталном простору поштује различите учеснике и прати правне, културне и етичке норме понашања у дигиталном простору.
IV-A.10	да брине о свом дигиталном идентитету, безбедности и репутацији и да поштује политике приватности.

Ученик/ученица разуме и прихвата:

IV-B.1	да је дигитална писменост неопходна за свакодневни живот – олакшава учење, живот и посао, доприноси проширивању комуникације, креативности и иновативности, нуди различите могућности за забаву.
--------	--

IV-Б.2	да неодговорно и неспретно коришћење ИКТ има ограничења и да може представљати ризик за појединца или друштво.
IV-Б.3	да ће потенцијал ИКТ расти и да новитет треба пратити и користити, али такође треба имати и критички став у односу на веродостојност, поверљивост и утицај података и информација који су нам доступни преко дигиталних уређаја.
IV-Б.4	да је у дигиталном простору важно обезбедити заштиту идентитета, приватности и емоционалне сигурности, да се у њему не користи говор мржње и сајбер насиље и да се поштују правила и норме комуницирања у дигиталним заједницама.
IV-Б.5	да информације доступне у дигиталном простору треба користити етички, према дефинисаним правилима и за добробит људи.

Лични и социјални развој

Ученик/ученица зна и/или уме:

V-A.4	да процењује сопствене способности и постигнућа (укључујући и добре и лоше стране) и да на основу тога издваја приоритете који ће му/јој омогућити развој и напредовање.
V-A.5	да препознаје емоције код себе и код других, да сагледа последице сопствених емоционалних реакција у различитим ситуацијама и да користи одговарајуће стратегије да би контролисао/контролисала емоције.
V-A.6	да постави себи циљеве за учење и лични развој и да ради на превазилажењу изазова који се јављају на путу ка њиховом остваривању.
V-A.7	да користи сопствена искуства да би себи олакшао/олакшала учење и да прилагоди своје понашање у будућности.
V-A.8	да организује своје време тако што ће себи омогућити ефикасно и ефективно остваривање постављених циљева и задовољити властите потребе.
V-A.9	да предвиђа последице својих и туђих поступака.

V-A.10	да примењује етичка начела приликом вредновања исправног и погрешног у својим и туђим поступцима и да испољава врлине (као што су поштеност, правичност, поштовање, стрпљивост, брига, пристојност, захвалност, одлучност, одважност и самодисциплина).
V-A.13	да комуницира са другима и да себе представља у складу са ситуацијом.
V-A.14	да активно слуша и да реагује на одговарајући начин, показујући саосећање и разумевање за друге, као и то да приказује своје бриге и потребе на један конструктиван начин.
V-A.15	да сарађује са другима у остваривању заједничких циљева, делећи своје ставове и потребе са другима и имајући у виду ставове и потребе других.
V-A.17	да тражи повратну информацију и подршку, али и да даје конструктивну повратну информацију и подршку другима.
V-A.19	да даје предлоге, да има у виду различите могућности и да предвиђа последице с циљем доношења закључака, као и то да доноси рационалне одлуке.
V-A.21	да анализира, процењује и побољшава своје учење.

Ученик/ученица зна и прихвата:

V-B.1	да је брига о свом телу и редовно практиковање физичких активности важан услов за физичко и ментално здравље.
V-B.2	да спознаја свог идентитета доприноси јачању самопоуздања и развоју личности.
V-B.3	да властита постигнућа и добробит у највећој мери зависе од труда који је сам/сама уложио/уложила и од резултата који је сам/сама постигао/постигла.
V-B.4	да сваки његов/њен поступак има последице по њему/њој или по његовом/њеном окружењу.
V-B.7	да су иницијативност, упорност, истрајност и одговорност важни за обављање задатака, остваривање циљева и превазилажење изазова у свакодневним ситуацијама.
V-B.8	да је интеракција са другима двосмерна – као што има права да од других захтева да му/јој се омогући задовољење властитих интереса и потреба, тако има и одговорност да да простора другима да задовоље своје интересе и потребе.
V-B.9	да тражење повратне информације и прихватање конструктивне критике води ка личном напредовању на индивидуалном и друштвеном плану.

Друштво и демократска култура:

Ученик/ученица зна и/или уме:

VI-A.3	да аргументује у вези са својим ставовима, да саслуша и анализира туђе ставове и да их поштује, чак и онда када се са њима не слаже.
VI-A.5	да разуме различитост међу људима (родова и етничка припадност, узраст, способности, друштвени статус, сексуална оријентација итд).
VI-A.6	да препознаје присуство стереотипа и предрасуда код себе и других и да се супротставља дискриминацији.
VI-A.7	да препознаје вербално и физичко насиље у свом окружењу, да сагледа последице насиља и да му се супротставља.
VI-A.8	да сагледа шта повезује, а шта разједињава људе у заједници, да проналази начине како би допринео/допринела напредовању заједнице, имајући у виду потребе и интересе свих људи.
VI-A.9	да препознаје ранљиве друштвене групе и да учествује у волонтерским и хуманитарним акцијама, те да их подржава.
VI-A.17	да анализира утицај писаних, електронских и друштвених медија на јавно мишљење и да бира веродостојне изворе информација на које ће засновати своје ставове.

Ученик/ученица разуме и прихвата:

VI-B.2	да сви људи, укључујући и децу, имају право да исказују своја мишљења и ставове и да учествују у доношењу одлука које су у вези са њиховим потребама и интересима.
--------	--

Техника, технологија и предузетништво

Ученик/ученица зна и/или уме:

VII-A.9	да активно учествује у тимском раду према претходно усвојеним правилима и уз доследно поштовање улоге и доприноса свих чланова тима.
---------	--

Уметничко изражавање и култура

Ученик/ученица зна и/или може:

VIII-A.1	да показује познавање различитих облика уметничког изражавања у свим областима културе (књижевност, музика, визуелне уметности, извођачке уметности, декоративне уметности, архитектура, дизајн).
VIII-A.2	да идентификује различите манифестације популарне културе и њен утицај на развој естетских вредности.
VIII-A.3	да исказује своје идеје, искуства и емоције, користећи уметничке или друге облике креативног изражавања (индивидуалне и колективне).
VIII-A.4	да тумачи идеје, искуства и емоције представљени уметничким производима које су израдили/стварали припадници његове/њене или неке друге културе.
VIII-A.5	да показује познавање властите културе, као и познавање различитих начина њеног представљања путем књижевности, визуелних уметности, музике и плеса, грађевина и других културних производа.
VIII-A.6	да идентификује разлике и сличности између своје и осталих култура у свом ужем и ширем окружењу и да анализира њихову повезаност и међузависност.
VIII-A.9	да препознаје и објашњава како је култура којој припада (укључујући и традицију и религију) утицала на формирање његовог/њеног идентитета и погледа на свет.
VIII-A.10	да идентификује и преиспитава стереотипе и предрасуде према припадницима других култура који се манифестују у његовом/њеном окружењу.

ИСХОДИ УЧЕЊА

Подручје: **ЈЕЗИК И КОМУНИКАЦИЈА**

Укупно часова: **70**

Исходи учења:

Ученик/ученица ће бити способан/способна:

1. да разуме језик као систем знакова међуљудске комуникације и да разликује дијалекатске и стандардне облике, односно дијалекте насупрот језичкој норми;
2. да објасни дело и значај св. Ћирила и св. Методија, св. Климента и св. Наума, значај глаголице и ћирилице;
3. да објасни дело и значај Светог Саве и Ресавске школе, као и значај српске писмености у Средњем веку;
4. да објасни одступања од једначења сугласника по звучности и једначења сугласника по месту творбе;
5. да објасни и препознаје гласовне промене сибиларизација и палатализација;
6. да правилно акцентује и да препознаје одступања од акценатског система, као и акценатске дублете;
7. да разуме и објашњава граматичку категорију броја (једнина и множина) и да је правилно примењује код именских речи (именице, придеви, заменице);
8. да разуме и објасни граматичку категорију падежа и правилно је примењује код именских речи (именице, придеви, заменице, бројеви);
9. да разликује и објасни личне и неличне глаголске облике (глаголско време, глаголски начин и глаголски прилог);
10. да правилно користи прелазне и непрелазне глаголе, односно у вези са њима и прави и неправи објекат у реченици;
11. да правилно гради облике презента, перфекта, футура I и императива;
12. да разликује синтагме и предлошко-падежне конструкције и да објасни њихово место у реченици;
13. да препознаје и објасни функцију делова реченице: субјекат, предикат и прилошке одредбе;
14. да правилно користи и пише интерпункцијске знакове;
15. да одговара на питања, парафразира, цитира, објашњава делове текста као и текст у целини.

Садржаји (и појмови):	Стандарди оцењивања:
<p>Наука о језику</p> <ul style="list-style-type: none"> • Језик као систем знакова <p>(народни језик, дијалекти, стандардни (нормирани) језик, природни језик, вештачки језик, идеографско и пиктографско писмо)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • објашњава језик као систем знакова; • објашњава настанак природних и вештачких језика; • објашњава одлике народног језика; • објашњава по чему се разликују дијалекти од стандардног (нормираног језика); • препознаје употребу дијалеката и стандардног (нормираног) језика у свакодневној комуникацији; • наводи врсте писама; • пореди идеографско и пиктографско писмо.
<p>Историјски развој српског језика</p> <ul style="list-style-type: none"> • Почeci писмености (понављање и проширивање знања) и писменост у Средњем веку <p>(солунска браћа св. Ћирило и Методије, старословенски период, црквенословенски, глагољица, ћирилица, св. Климент и св. Наум Охридски, српска писменост у Средњем веку, св. Сава, Ресавска школа)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • говори о почецима словенске писмености; • објашњава и говори о старословенском језику и црквенословенском језику; • наводи варијанте и поделу словенских језика; • објашњава место и разлике српског језика у односу на друге словенске језике, као и у односу на јужнословенске језике; • објашњава дело и значај браће Ћирила и Методија као словенски просветитељи; • препознаје и пореди глагољицу и ћирилицу; • објашњава дело и значај св. Климента и св. Наума у развоју словенске писмености; • говори о српској писмености у Средњем веку; • наводи одлике и значај Ресавске школе; • објашњава дело и значај св. Саве за ширење српске писмености.
<p>Фонетика и правопис</p> <ul style="list-style-type: none"> • Одступања од правила једначења сугласника по звучности и једначења сугласника по месту 	<ul style="list-style-type: none"> • препознаје и објашњава одступања од правила једначења сугласника по звучности и једначења сугласника по месту творбе; • правилно пише речи у којима се јавља одступање од правила једначења сугласника по звучности и једначења сугласника по месту творбе; • препознаје и објашњава гласовне промене палатализација и

<p>творбе</p> <ul style="list-style-type: none"> • Гласовне промене палатализација и сибиларизација и одступања • екавски и ијекавски изговор (основне карактеристике) • Силазни и узлазни акценти и акценатске дужине (проширивање знања); • Одступања од правила за акцентовање и акценатски дублети 	<p>сибиларизација;</p> <ul style="list-style-type: none"> • правилно изговара и пише речи у којима се јављају гласовне промене палатализација и сибиларизација; • препознаје одступања од гласовних промена палатализација и сибиларизација; • уочава разлике у екавском и ијекавском изговору и правилно говори једним или другим варијететом; • правилно акцентује и бележи одговарјућим знаком узлазне и силазне акценте, као и акценатске дужине; • наводи примере речи у којима је акценат диференцијално средство значења речи; • наводи примере одступања од правила за акцентовање; • наводи примере акценатских дублета.
<p>Морфологија и творба речи</p> <ul style="list-style-type: none"> • Категорија броја код именских речи • Врсте именица и деклинација (проширивање знања) • Singularia и pluralia tantum, збирне именице • Деминутиви, аугментативи, пејоративи • Врсте придева и деклинација (проширивање знања), степеновање код придева • Врсте заменица и деклинација (проширивање знања) • Бројеви као врста речи, граматичке категорије бројева 	<ul style="list-style-type: none"> • препознаје категорију броја код именских речи уз категорију рода и наводи примере; • правилно гради облике множине код именских речи; • препознаје врсте именица и правилно их мења по падежима; • препознаје именице singularia i pluralia tantum и наводи примере; • препознаје збирне именице и разликује их од осталих, правилно мења по падежима ове именице; • препознаје и правилно гради деминутиве, аугментативе, пејоративе; • уочава деминутиве, аугментативе, пејоративе у датом тексту и објашњава њихово значење из контекста; • препознаје врсте придева и правилно их мења по падежима уз именице или самостално; • правилно гради и користи степеноване облике придева; • препознаје врсте заменица и правилно их мења по падежима; • препознаје и правилно користи дуге и кратке акузативне и дативне облике личних заменица и лично-повратне заменице у усменом или

<ul style="list-style-type: none"> • Лични и нелични глаголски облици, односно прости и сложени глаголски облици/времена (презент, перфекат, футур I, императив и глаголски прилог садашњи и глаголски прилог прошли), прелазни и непрелазни глаголи, повратни глаголи • Прилози као врста речи, подела прилога према знаењу (за место, време, начин, меру и количину, узрок, циљ), степеновање прилога 	<p>писаном изражавању;</p> <ul style="list-style-type: none"> • препознаје бројеве као врсту речи и мења по падежима бројеве један, два, три и четири; • разликује бројеве од бројних именица; • разликује личне и неличне глаголске облике, односно сложене и просте; • правилно гради и користи неличне глаголске облике глаголски прилог садашњи и глаголски прилог прошли; • даје примере прелазних и непрелазних глагола; • даје примере повратних глагола; • правилно гради глаголске облике презента, перфекта, футура I и императива; • препознаје врсте прилога и правилно користи прилоге; • разликује прилоге од облика придева; • правилно гради и користи облике степенованих прилога.
<p>Синтакса</p> <ul style="list-style-type: none"> • Синтагма и предлошко-падежна конструкција • Безличне реченице • Реченични чланови (субјекат, предикат, прави објекат, неправи објекат и прилошке одредбе) 	<ul style="list-style-type: none"> • препознаје синтагму и издваја њене саставне делове; • препознаје предлошко-падежну конструкцију и издваја њене саставне делове; • разликује синтагму и предлошко-падежну конструкцију; • препознаје безличне реченице; • објашњава и даје пример безличне реченице; • препознаје предикат у реченици; • препознаје именски предикат у реченици; • објашњава и издваја делове именског предиката и даје примере; • препознаје и разликује облике простог и сложеног предиката; • даје примере и објашњава структуру простог и сложеног предиката; • препознаје и одређује какав је објекат у реченици (прави или неправи); • препознаје и одређује прилошке одредбе у реченици/тексту;

	<ul style="list-style-type: none"> • даје примере различитих прилошких одредби.
<p>Правопис и интерпункција</p> <ul style="list-style-type: none"> • Употреба интерпункцијских знакова (тачка, зарез, две тачке, три тачке...) • Скраћивање речи и писање скраћеница 	<ul style="list-style-type: none"> • правилно користи интерпункцијске знакове; • проналази и исправља правописне/штампане грешке у тексту; • наводи примере скраћеног писања речи и скраћеница; • правилно примењује скраћенице у писању.
<ul style="list-style-type: none"> • Слушање и разумевање • Читање и разумевање: истраживачко читање и информативно читање • Писање и коришћење белешки при читању текста 	<ul style="list-style-type: none"> • одговара на питања у вези са информацијама у једном тексту које је чуо/чула или прочитао/прочитала; • сопственим речима парафразира и препричава информације/податке из текста које је чуо/чула или прочитао/прочитала; • објашњава и тумачи податке у табелама, графиконима, дијаграмима и на мапама; • саставља извештај који садржи табеле, графиконе, дијаграме према конкретним захтевима; • црта мапу своје околине или неког познатог објекта, бележећи конкретне позиције или места; • хвата белешке на основу кључних речи или главних тема/идеја једног текста који је чуо/чула или прочитао/прочитала; • пише резиме/сажетак текста на основу претходно исписаних белешки; • резимира у неколико реченица дужи текст који је чуо/чула или прочитао/прочитала; • цитира фразе и реченице из прочитаног текста и објашњава њихово значење.

Примери активности:

(Примери обједињавају више стандарда оцењивања истог садржаја који се могу реализовати на више часова. Понуђени примери могу послужити као модел за осмишљавање нових активности за исте стандарде или за друге који нису њима обухваћени.)

- Ученици раде самостално. Добијају радни листић на коме се налазе групе гласова, групе речи и реченица. Свако од ученика треба да осмисли и да на радно листићу испише речи од понуђених гласова или кратке реченице од понуђених речи, а понуђене реченице да поређа тако да добијени краћи текст има смисао. Затим се покреће дискусија о томе који језички елементи могу стајати самостално, на који се начин групишу и добијају значење, односно како се уобличава језик како систем знакова. Ученици се подстичу да закључе да је језик систем знакова од оних јединица које се групишу.
- Наставник објашњава да српски језик има две стандардне, књижевне изговорне варијанте штокавског наречја, екавску и (и)јекавску. Демонстрира се карта на којој је приказана распрострањеност изговорних варијанти штокавског наречја и ученици самостално уочавају на којим територијама је заступљена која варијанта. Знатан део говорних вежбања има за циљ изграђивање културе усменог изражавања. У низу својих задатака (правилност, лакоћа, јасност, једноставност, природност, прецизност, дикција) те вежбе треба у највећој мери да приближе учеников говор књижевном изговору. С обзиром на велико шаренило и веома приметну дијалекатску разноликост говора ученика, а често и наставника, говорење напамет научених одломака у стиху и прози (уз помоћ аудитивних наставних средстава) треба да омогући ученику не само неговање правилне дикције, него и да убрза процес приближавања књижевном изговору.
- Ученици слушају различите примере употребе језика у његовом стандардном (кодифицираном) облику и у облику неког од његових дијалеката. Рецимо, то може да буде прича на дијалекту (аудио-снимак или наставник да чита), неки разговор свакодневне комуникације, сегмент емисије за децу где се чује свакодневни говор/жаргон ученика, говор на телевизији или обавештење јавности, неки пасус из књижевног дела и слично. Ученици се подстичу да сами направе разлику међу различитим ситуацијама употребе језика и да на табли наведу и запишу карактеристике које разликују дијалекте од стандардног језика у сажетом облику. **Напомена:** неки одломак из књижевног дела може такође бити на дијалекту, сленгу и сл. Уколико наставник бира одломак за обраду на часу, мора добро проверити дело и текст јер језик књижевности није по правилу и стандардни/нормирани језик!
- Ученици су подељени у групама и играју игру детектива. Добијају радни листић на коме се налази загонетка у вези са

скривеним благом, а задатак је да сами открију шифриране поруке исписане идеографским и/или пиктографским писмом. Дешифровање порука се врши помоћу схема које је припремио наставник. Решење загонетке открива благо које се налази код наставника. На крају активности победник објашњава на који је начин упоредио знакове писма и открио њихова значења.

- Ученици раде у групама. Наставник је обезбедио материјале: књиге и информације о животу и делу словенских просветитеља Ћирила и Методија. Свака група добија задатак да пронађе различите чињенице/информације из материјала: 1. да пронађе биографске податке о пореклу браће Ћирила и Методија; 2. да пронађе податке о образовању браће Ћирила и Методија и основне податке о делатности браће пре стварања глагољице; 3. да пронађе информације о основи глагољице и припремама за полазак у Моравију; 4. да опише значај делатности браће Ћирила и Методија за словенску писменост. Сакупљене информације деле се међу групама путем технике слагалица, односно свако из групе у којој је истраживао премешта се у нову групу. У новој групи биће четири ученика, по један ученик из сваке претходне групе. Нове групе на крају представљају сакупљене информације на посебном листићу или плакату на коме ће бити истакнуте различите чињенице према задатим активностима о животу и делу Ћирила и Методија.
- Наставник помоћу креда у боји црта језичко стабло. Означава позицију словенских језика у индоевропској језичкој породици, као и место српског међу словенским језицима. Наставник у разговору с ученицима испитује шта они знају о почецима словенске писмености. Ослањајући се на то, наставник даље излаже историјске податке о словенској браћи Ћирилу и Методији и њиховој мисији. Ученицима може бити интересантно да наставник изабере неколико њих који ће ту причу илустровати тако што ће „глумити” Ћирила, Методија, кнеза Растислава, цара Михаила, Климента и Наума и у кратким дијалозима приказати збивања о којима наставник говори. Важне податке (имена, године, места) наставник бележи на табли.
- Наставник разговара са ученицима о томе да је ћирилица, због своје једноставности, до 12. века скоро сасвим потиснула глагољицу. Представља им основне карактеристике старословенских рукописа (континуирано писање, украсни иницијали). Наставник користи презентацију како би ученицима представио четири старословенска рукописа сачувана на српском тлу. Ученици у свескама записују основне податке о сваком од њих.
- Ученици добијају листић на коме је поред слова глагољице исписано и одговарајуће/слично слово ћирилице. Ученици треба да своје име и презиме напишу ћирилицом. Затим се од њих захтева да покушају да поново напишу своје име и презиме, али словима глагољице. Своје записе деле са осталима и заједнички коментаришу разлике између глагољице и ћирилице.
- Ученици на слајду/постеру/фотографији гледају Плаошник. Наставник подстиче ученике да представе све информације које

знају о овом историјском објекту, а наставник те информације записује на табли, користећи технику грозд. На ове информације додају се и информације о делатности Климента Охридског које наставник приказује ученицима презентацијом. Све сакупљене и записане информације ученици потом користе да би написали текст о првој књижевној школи на Балкану. Написани текстови се читају пред осталим ученицима.

- Сваки ученик чита легенду о чудима Наума Охридског. Оно што прочитају, ученици треба да испричају у неколико реченица и да упореде текстом, који је наставник припремио, о биографским подацима Наума Охридског – делатности, изградњи манастира и раду у њему. Ученици бележе главне информације у односу на делатност Наума Охридског, а затим их међусобно деле како би се ти подаци код сваког ученика употпунили.
- У учионици је постављена изложба слика о манастиру у Леснову, као и факсимилија текстова који су у вези са овом књижевном школом. Ученици „посећују” изложбу, а затим читају податке са електронске табле о томе од када датира Лесновска књижевна школа и шта се тамо писало. Затим ученици користе све добијене информације како би израдили свој план о прочитаним садржајима. Планови са подацима сваки ученик представља пред осталим ученицима на крају часа. (Иста активност се може применити за представљање садржаја о Ресавској књижевној школи, манастиру Манасија и Светом Сави).
- Наставник упознаје ученике са појмом светац и са животом и делом Светога Саве путем препричавања и доживљавања или читања приче и/или песмице о Светом Сави. Ученици треба да истраже време у којем је живео Свети Сава. Какав је био живот у Србији у тринаестом веку? Шта се јело, каква је била одећа, који се новац користио? Које су задужбине Немањића? Могу се користити и фотографије средњовековних предмета, портрети и фреске Светога Саве, инсерти из филмова, средњовековна музика и др.
- Ученици раде у групама. Треба да осмисле групни задатак на којем ће представити своја знања о Светом Сави. Веома је важно да сваки ученик на часу изнесе макар по једну информацију/чињеницу/занимљивост из живота и дела Светога Саве. У зависности од услова и жеље радне групе, задатак може бити реализован на паноу, плакату, у виду презентације и др. На крају свој урађени задатак ученици треба да представе и другим ученицима, наставницима и/или родитељима.
- На школској табли нацртана је временска оса где је почетна тачка 9. век, а завршна тачка 18. век. Од ученика се захтева да на датој временској оси одреде период трајања епохе употребе старословенског, тј. црквенословенског језика. Након што одреде период, ученици представљају карактеристике старословенског/црквенословенског језика. Ученици записују белешке на часу, а затим и на посебном папиру препричавају историјске чињенице у вези са белешкама. Свако од ученика на крају

овим подацима израђује план као подсетник. Напомена: Наставник треба смислено објаснити појмове старословенски/црквенословенски ученицима, а затим кроз причу објаснити и настанак редакција: српкословенска, рускословенска редакција итд.

- Ученици су подељени у групама. Свака група помоћу технике Мисаона карта поставља концепте тема о *варијантама/редакцијама словенских језика и српкословенска редакција старословенског језика*. Свака група представља своју карту, а наставник, користећи усмеравајућа питања, након сваке презентације наводи ученике на базичне научне чињенице које они морају да знају. Напомена: Наставник може поменути и употребу рускословенске редакције у богослужењу и објаснити њен значај тада и данас.
- Наставник пушта ученицима снимак глумачког извођења песме. Затим ученици коментаришу шта је на њих оставило утисак и зашто. Наставник их подстиче да обрате пажњу на паузе, дужине и наглашавање појединих речи. Разговарају о професијама у којима је правилно акцентовање нарочито важно.
- Наставник од ученика захтева да изговоре речи СУНЦЕ, ПЕСМА, ЉУБАВ, СЛОБОДА или друге које имају различите акценте, али да се у примерима срећу сва четири акцента (дугосилазни, краткосилазни, дугоузлазни, краткоузлазни). Након изговарања, ученици треба да подвуку акцентоване слоге/вокале, да одреде који су вокали дуги, а који кратки, да опазе где је интонација силазна, а где узлазна у датим речима. Користећи и друге примере као ове речи, наставник илуструје ученицима који су акценти српског стандардног језика, а нарочито истиче дужину и интонацију.
- Наставник подсећа ученике да постоје и неакцентоване речи, клитике. У том циљу, наставник записује пример реченице: И го / и бос / и још му / зима! Заједно са ученицима, издваја акценатске целине у реченици, а затим објашњава у чему је разлика између проклитика и енклитика. Додатни задатак може бити и гледање домаћег филма или слушање емисије, песме и слично са посебним акцентом на акустичке ефекте где ће ученици одређивати место акцента, дужину, интонацију, акценатске целине или постакценатске дужине.
- Ученици раде у паровима. Сваки пар добија текст у којем се налазе погрешно акцентоване речи. Задатак ученика је да коригују грешке, бележећи акценат на одговарајуће место (одговарајући слог) или бележећи одговарајућу дужину акцента. Одговори ученика записују се на табли и дискутује се о месту акцента у српском језику, као и о дужинама акцента и његовим специфичностима. У исти задатак се могу укључити и вежбе о постакценатским дужинама.
- Ученици добијају реченице које треба допунити хомонимима. Нпр. Марко је *петак* (иде у пети разред) и Овај *петак* имаћемо

тест у школи. Након што допуне реченице, ученици наглас читају хомониме и правилно их изговарају/акцентују. Затим са наставником дискутују о другим сличним примерима где је акценат диференцијално средство значења речи.

- Ученици раде самостално. Наставник на табли записује реченице у којима су употребљене туђице, а ученици треба да их пронађу и изговоре. Наставник инсистира на бележење акцента при изговору ученика. Након бележења тачног акцента датих речи, наставник пушта ученицима звучни запис како би уочили могуће грешке у изговору и исправили их.
- Ученици пишу диктат. Успешност овог задатка проверавају на табли. Грешке се траже у одређеним речима где се срећу одступања од правила једначења сугласника по звучности и једначења сугласника по месту творбе. Сваки пример се детаљно објашњава на табли и записује се правилни облик.
- Наставник захтева од ученика да напишу све конкретне (стварне) именице које се односе на школски прибор. Затим ученици треба да у свескама напишу и све апстрактне (мислене) именице које означавају школске активности или се односе на школу у ширем смислу. Такође, могуће је да, на пример, наставник захтева од ученика да конкретне именице пишу ћириличким, а апстрактне латиничким словима, да одреде род и број тих именица, да их промене по падежима итд.
- Ученици раде у групама. Свака група добија по један наставни листић са текстом у којем се налазе именице у једнини и множини. Ученици проналазе именице у множини и записују их. Затим наставник подстиче дискусију о томе каква је множина (односно да ли се у тексту уочавају и збрине именице, именице *pluralia tantum* или *singularia tantum*). На крају задатка наставник подсећа ученике на врсте именица и објашњава им разлике и карактеристике поменутих именица.
- Ученици раде у групама. Свака група добија текст. Ученици имају задатак да прочитају текст и да пронађу именице којима се исказује умањено значење/димензија неког предмета, животиње и сл. или негативно односно увећано значење неког предмета, животиње и сл. Ове именице ученици уписују у табелу која је подељена у две колоне – деминутиви и аугментативи/пејоративи. Црвеном бојом ученици бележе наставке који служе за творбу деминутива (-ић, -ак, -ица, -енце), а плавом бојом оне који служе за творбу аугментатива/пејоратива (-ина, -етина, -урина, -ерда). Примере презентују пред осталима.
- Ученици добијају текст уз задатак да у њему пронађу придеве (односне, присвојне и градивне). Након што пронађу и издвоје придеве, ученици треба да формирају по једну реченицу у којој се налази дати придев. Затим читају реченице наглас и дискутују о употреби и значењу адекватног придева.
- Наставник чита ученицима лирску народну песму „Риба и девојка”. Ученици треба да подвуку све придеве у стиховима ове

песме, а затим да препознају компаративе датих придева. Касније, треба да напишу облике суперлатива.

- Ученици раде у паровима. Сваки пар добија радни листић у коме треба да се реченице допуне одговарајућим кратким или дугим облицима личних заменица у акузативу или дативу. Примери треба да буду одговарајући узрасту ученика. Попуњене реченице читају се пред осталим ученицима, а могуће грешке заједнички се исправљају. Напомена: Уколико наставник жели да задатак учини захтевнијим, а радна група показује интересовање и знање за тим, могу се укључити и облици личних заменица у свим осталим зависним падежима.
- Ученици добијају текст у ком недостају кратки облици личних заменица у акузативу и дативу. Њихов задатак је да одговарајући облик личне заменице запишу на празна места. Наставник на крају представља ученицима тачно попуњени текст, а ученици пореде своје одговоре и по потреби исправљају грешке. Напомена: Наставник може овај задатак учинити тежим, тако што ће од ученика захтевати да сами дају примере реченица или саставе реченице од понуђених речи јер на тај начин може проверити и то да ли ученици стављају енклитике на правилно место у реду речи једне реченице.
- Ученици раде у групама. Свака група добија наставни листић са неколико реченица. Ученици подвлаче бројеве у датим реченицама и разговарају о њиховој употреби и значењу. Све податке и закључке пореде са другим примерима.
- Ученици раде у паровима. Сваки пар добија радни листић са илустрацијама особа мушког рода које врше неку активност, групе људи која путује некуда, а у којој је само једна особа мушког рода и групу особа женског рода које врше неку активност. Ученици треба да напишу по две реченице за сваку од датих илустрација, пазећи на употребу лица код личних заменица у трећем лицу множине, као и на употребу лица глагола у перфекту. Помоћу усмеравајућих питања наставник испитује и наводи ученике да дају примере реченица у којима ће правилно употребити поменуте облике (нпр. *они, оне, тј. путовали, путовале*). Затим ученици треба да изброје особе на илустрацијама и да употребе бројне именице за састављање истих реченица са почетка овог задатка.
- Ученици су подељени у групама. Извлаче листиће на којима су написани лични глаголски облици (презент, перфекат, футур I) и нелични глаголски облици (инфинитив, глаголски прилог садашњи, глаголски прилог прошли). Свака група добија задатак да упореди глаголске облике са листића и да напише по један пример реченице у којима се они налазе. Свака група презентује и дискутује о својим примерима, а питања која поставља наставник наводе ученике на то да сами закључе које су разлике између личних и неличних глаголских облика и када се који користи.
- Наставник даје текст ученицима где су употребљени нелични глаголски облици глаголски прилог садашњи и глаголски прилог

прошли. На почетку потребно је да ученици препознају односе међу радњама у реченицима, како би касније одредили и који је глаголски прилог употребљен и зашто. На пример: ПРИЋИ – свршени глагол; ПРИЛАЗИТИ – несвршени глагол, односно ПРИШАВШИ – глаголски прилог прошли; ПИЛАЗЕЋИ – глаголски прилог садашњи.

- Ученици имају задатак да напишу примере реченица у вези са датим илустрацијама, али да притом у реченицама буде исти вршилац радње, те да се приказане радње одвијају паралелно/истовремено. (Уколико ученици дају примере реченица у којима су обе радње исказане личним глаголским облицима, наставник им помаже примером, да употребе и глаголски прилог садашњи). Сви примери исписују се на табли и дискутује се о њима на часу. Ученици сами проналазе формулу грађења глаголског прилога садашњег (3. л. презента множине глагола који се мења + наставак -ћи), као и његову употребу у реченицама. Исти задатак се може применити за представљање садржаја глаголског прилога прошлог, само што би требало да се у том случају помену радње на илустрацијама врше једна за другом, а не истовремено.
- Ученици добијају листу глагола и сами састављају примере реченица у перфекту у којима се налази глагол са листе (односно кратки облици глагола јесам у презенту + радни глаголски придев глагола који се мења). Ученици читају примере и дискутују од томе како се гради радни глаголски придев, помоћу наставака -о, -ла, -ло, -ли, -ле, -ла, као и то како се гради прошло глаголско време перфекат.
- Наставник дели ученицима одломак драме „Биберче” Љубише Ђокића. Будући да су примери из одломка ове драме погодни за обраду сложеног глаголског облика перфекта, ученици најпре треба да издвоје примере реченица и глаголе који исказују радње из прошлости и да на основу тих примера закључе како се гради радни глаголски придев, а затим како се гради перфекат.
- Ученици имају задатак да напишу текст од неколико реченица у ком ће употребити пет глагола, али да пазе да глаголи буду у перфекту. На крају часа дискутује се о употреби перфекта и о начину његовог грађења. Исти задатак се може применити и за усвајање садржаја о футуру I.
- Наставник дели ученицима одломак неког текста са глаголима перфекту, које ученици треба да преобликују у одговарајуће (чувајући лице и број) облике презента и футура I.
- Наставник заједно с ученицима врши систематизацију обрађених личних глаголских облика: презент, перфекат, футур I, императив и заједно кроз примере закључују о употреби и значењу глаголских времена и глаголских начина.
- Ученици раде у паровима. Један ученик свом пару и обрнуто задаје задатке, нпр: Донеси ми воду! Додај ми оловку! Затвори

врата! Не гледај ме! Сви примери реченица записују се на табли и дискутује се о њиховој намени. Ученици закључују да у српском језику постоји заповедни начин (императив) и објашњавају како се исти гради (глагол, основа, наставци, лица).

- Ученици раде у паровима. Добијају радне листиће на којима се налазе примери прилога (за место, време, начин, количину, циљ и узрок). Прилози су написани на једној страни листића, а остатак реченице написан је на другој страни/колони. Ученици повезују реченице са прилозима, а затим сваки ученик самостално даје још један слични пример реченице. Наставник завршава ову активност усмереном дискусијом: које је место прилога у реченици, како они утичу на семантику реченице, како је допуњују. Закључци се записују на табли.
- Наставник уводи ученике у појам синтагме веома пажљиво и промишљено, будући да се ученици до сада нису срели с овом наставном јединицом и да је овај садржај велики изазов и за наставника и за ученике. На почетку наставник даје пример реченице на табли: *Велика, зелена табла јесте моја велика помоћ*. Затим подвлачи синтагме у њој и наводи ученике да сами закључе да је синтагма скуп двеју или више речи, а све те речи су повезане заједничким значењем и као целина имају исту синтаксичку службу у реченици. Затим поставља питања колико речи може имати једна синтагма и која је главна реч у датим примерима синтагми. На крају ученици, заједно с наставником треба да одреде које синтаксичке функције врше синтагме у датој реченици.
- Ученици добијају илустрације или гледају фотографије и записују по једну именицу за сваку. Затим имају задатак да објасне и допуне именицу неким бројем, затим придевом, па заменицом и слично. Добијени пример синтагме везују са радњом (глаголом) и формирају реченицу. Сами сагледавају разлике у допунама реченице и њеним деловима и закључују који су делови зависни, а који независни. На крају би требало да сви закључе да је синтагма прелазни елемент између речи и реченице и да она на пример повезује више речи у истом роду, броју и падежу. Исти задатак се може применити за увежбавање предлошко-падежних конструкција с тим што би у том задатку и предлози били саставни делови за препознавање и издвајање.
- Наставник пише на табли две реченице: *Књига је лежала на столу. Једна моја стара књига о тенису лежала је на мамином малом столу од тамног дрвета*. Ученици треба да упореде ове две реченице, а затим да образложе какву информацију нуди прва, а какву друга реченица. Потом, ученици треба да одреде службу речи књига и сто у првој и другој реченици и да издвоје скупове речи (синтагме) у другој реченици, те да им одреде функцију. Које речи у другој реченици ближе одређују именице књига и сто? Коју службу у реченици имају те речи?

- Ученици добијају више примера реченица: *Грми. Сева. Овде се производи млеко. Напољу је хладно.* Ученици имају задатак да пронађу предикат у реченици, а затим и субјекат (односно вршиоца радње). У вези са датим примерима разговарају ко је вршилац радње, да ли је он именован или не у реченици и закључују да су ове реченице безличне јер немају субјекат. На крају сваки ученик покушава да наведе још неки пример безличне реченице.
- Ученици добијају два примера реченице где је у једној употребљен прости предикат, а у другој сложени. Ученици имају задатак да подвуку предикате у оба примера и да објасне структуру простог и структуру сложеног предиката (разговарају о томе колико елемената може имати сложени предикат, а колико прости и по чему се они разликују). На крају ученици самостално смишљају по један додатни пример реченице са простим и један са сложеним предикатом. Напомена: Треба имати увек у виду разлику између простог и сложеног предиката и простог и сложеног глаголског времена! Наставник увек треба поменути ученицима ову разлику и по потреби поново објансити садржаје одговарајућим примерима!
- Ученици раде у паровима. Сваки пар добија радни листић на ком су написане по две реченице које садрже именски предикат. Ученици имају задатак да у реченицама подвуку предикате и да објасне структуру именског предиката (његови елементи, који се глагол најчешће јавља у саставу именског предиката, шта је копула). На крају ученици самостално смишљају још једну реченицу која садржи именски предикат. Дискутује се о примерима и записују се закључци.
- Ученици пишу примере – реченице у којим осим субјекта и предиката треба употребити и објекат (реч која означава оно што глаголска радња обухвата). Након што напишу ове реченице, наставник објашњава ученицима шта је објекат као реченични члан. Објашњава разлику између правог објекта (у акузативу) и неправог објекта (у дативу, а знање може проширити и неправим објектом у локативу или неком другом падежу у зависности од предзнања ученика). Примери се пишу на табли и проверава се објекат у сваком од њих, као и његово место у реченици.
- Ученици пишу реченице, пратећи следећа питања: Кога/Шта и Коме/Чему? *Видео сам Петра. Јавио сам се Маји. Позвали су и мене на рођендан. Секао је торту ножем...* У овим примерима ученици препознају прави или неправи објекат у акузативу или дативу и објашњавају сваког од њих.
- Наставник чита ученицима кратак текст (нпр. „Вишеградска ћуприја”) и поставља им следеће захтеве: Запази да ли у свакој од реченица постоје додатне информације о радњи изреченој предикатом. Шта нам казују те додатне информације? Која је њихова функција у реченици? Како се могу исказати прилошке одредбе? Због чега за њих кажемо да су зависни реченични члан, а због чега – необавезни (факултативни)?

- Ученици имају задатак да напишу примере у којима треба да се налазе информације о томе где, када, како и колико се врши глаголска радња у реченици. Нпр. *Марија пише домаћи задатак за радним столом. Лука је био напољу цело поподне. Љиља је отишла десно. Марко је возио пажљиво и певушио.* Сваки од наведених примера на табли треба да се објасни и да сваки ученик прилошку одредбу из реченица употреби у некој другој реченици.
- Наставник кредама у боји црта на табли табелу у коју ученици уписују примере прилошких одредби за време, место, начин, количину, узрок и циљ из датог текста. Наставник подстиче ученике да препознају да се у служби прилошке одредбе може јавити прилог, именица у зависном падежу, или предлошко-падежна конструкција. Напомена: Наставник треба објаснити разлику ученицима између прилога (као врста речи), тј. једна реч која врши синтаксичку функцију прилошке одредбе и скупа речи (синтагма или предлошко-падежна конструкција) у неком зависном падежу који има исту синтаксичку функцију прилошке одредбе као и сами прилози. Односно да прилошка одредба на нивоу синтаксе може бити и прилог и остале врсте речи, а да су на нивоу морфологије прилози посебна врста речи.
- Ученици раде у групама. Свака група добија по два наставна листића. На једном наставном листићу налази се текст у коме су правилно употребљени интерпункцијски знаци, а на другом листићу се налази текст са интерпункцијским грешкама. Ученици имају задатак да пронађу и подвуку све интерпункцијске знакове у оба текста. Свака група дискутује о правилној, односно неправилној употреби интерпункције и закључује где су грешке. Групе представљају решења задатка на табли и дају одговарајућа објашњења, а притом коригују и грешке оних ученика који презентују.
- Ученици се подстичу да направе кратку листу речи које скраћују приликом писања или пак користе у неком скраћеном облику приликом обраћања и сл. Затим помоћу усмерених питања и кратких објашњења заједно са наставником долазе до правила у вези са скраћивањем речи и писањем скраћеница. Фреквентне примере исписују на табли. Од датих примера састављају реченице, а затим и примере реченице наставник пише на табли, а ученици објашњавају скраћеницу употребљену у реченици.
- Ученици слушају саопштење о предстојећим активностима у школи, бележе и деле експлицитне информације.
- Ученици слушају или читају текст о природном феномену. Поједностављују текст својим речима и одрађени представљају осталима.
- Ученици читају полугодишњи извештај о успеху разреда представљен дијаграмима, разговарају и појашњавају податке које прате на паметној табли. Заједно сажимају све податке.

- Ученици су подељени у групама. Истражују колико је њих прошле године прочитало лектире, колико њих је прочитало пола од лектира или колико њих само једну. У свакој групи један ученик треба да напише извештај и представи податке графиком. Дели се оно што је група одрадила са осталима у разреду.
- Ученици су подељени у групама. Представљено је стање које се јавља пре евентуалне могуће природне непогоде. За планирање евакуације потребна је мапа првог спрата школе коју ученици израђују уз помоћ наставника, на њој се налази и легенда, а затим се бира најбоље израђена и најјаснија мапа.
- Ученици добијају текст у вези са неком темом која се обрађује из неког школског предмета, деле се у групе и добијају различите задатке: да пронађу и тумаче кључне речи, да пронађу и тумаче важне фразе, да препричају текст у неколико важних реченица... Све одрађено се представља осталима у разреду.

Подручје: КЊИЖЕВНОСТ И ИЗРАЖАВАЊЕ И СТВАРАЊЕ

Укупно часова: 59

Исходи учења:

Ученик/ученица ће бити способан/способна да:

1. разликује и анализира ауторске текстове народног стваралаштва (легенде, предања, пословице, изреке, благослове, здравице, хумористичне приче, анегдоте);
2. анализира епске песме на основу њихових карактеристика;
3. разликује врсте прозних текстова (прича, анегдота, приповетка, роман) и анализира их на основу карактеристичних елемената;
4. анализира структуру лирских песама и препознаје стилске фигуре у песмама (метафора, хипербола, апострофа, градација, рефрен);
5. идентификује карактеристике драмског текста;
6. препричава текстове, прича о догађајима, усмено или писмено, хронолошки и ретроспективно;
7. пише текст о задатој теми, о непознатој теми и о теми по избору, поштујући правила композиције текста и правописну норму;
8. описује ликове из књижевних дела и описује личности, места, конкретне и измишљене;
9. разликује креативно писање и писање засновано на чињеницама, подацима и информацијама и саставља краће текстове ова два типа.

Ученик/ученица ће:

1. развијати свесност о потреби да се читају књижевна дела;
2. разумети и прихватити да се креативно размишљање и писање развија помоћу читања и изражавања.

Садржаји (и појмови):	Стандарди оцењивања:
<p>Народна књижевност</p> <ul style="list-style-type: none"> • Предања и легенде (мит, легенда, предање, реалистична прича, фантастична прича) • Кратке фолклорне врсте (пословице, изреке, благослови, здравице, поруке и жеље) • Хумористична прича • Анегдоте 	<ul style="list-style-type: none"> • набраја карактеристике предања и легенди на основу конкретних примера. • пореди легенде и предања према њиховим карактеристикама и наводи примере. • прави разлику међу митовима, легендама, предањима, реалистичним и фантастичним причама. • пореди садржаје кратких жанрова из народне књижевности, представљајући њихове сличности и разлике; • препознаје и објашњава поруке и жеље у кратким жанровима из народне књижевности. • наводи карактеристике хумористичних народних прича. • препричава анегдоте: народне анегдоте, анегдоте из свог живота и анегдоте које је чуо/чула или прочитао/прочитала о неким знаменитим личностима.
<p>Епика у стиху</p> <ul style="list-style-type: none"> • Епске народне песме (епска нарација, епско понављање/епска ширина, композиција епске поезије, ликови–јунаци, атрибути јунака, десетерац, дванаестерац, стилска изражајна средства – хипербола, апострофа, градација, рефрен) 	<ul style="list-style-type: none"> • наводи карактеристике епских народних песама. • прави разлику између народне и аутроске епске песме. • проналази стилска изражајна средства у епским песамама и објашњава њихову употребу у датој песми.
<p>Лирика</p> <ul style="list-style-type: none"> • Суштинске структурне одлике поезије 	<ul style="list-style-type: none"> • препознаје структурне одлике поезије. • анализира структуру дате лирске песме и одређује мотив песме. • одређује врсту риме према распоређености стихова у строфи.

<p>(стих, строфа, лирски субјекат, тема, мотив, песничка слика, врсте риме: према распореду у строфи)</p> <ul style="list-style-type: none"> Анализа лирских песама према мотиву и стилском изражавању (мотиви, хумористичне песме, химна, стилска изражајна средства: метафора, хипербола, апострофа, градација, рефрен) 	<ul style="list-style-type: none"> идентификује песничке слике у датој лирској песми и даје примере стихова из песме. илуструје доживљаје песничких слика путем различитих средстава. одређује мотиве у лирским песмама и класификује песме на основу мотива. препознаје хумористичне песме према мотиву и одређује њихове карактеристичне елементе. препознаје и именује стилска изражајна средства (рима, метафора, апострофа, рефрен, хипербола, градација) у лирским песмама. анализира мотив и стилско изражавање у тексту државне химне.
<p>Епика у прози</p> <ul style="list-style-type: none"> Елементи прозног текста (редослед догађаја, сиже и фабула, садржај, лик, идеја) 	<ul style="list-style-type: none"> разликује фабулу и сиже у датом епском прозном делу. прави разлику између књижевног лика и личности. наводи и објашњава атрибуте лика у прозном књижевном тексту. наводи улогу лика у прозном књижевном тексту. налази идеје у датом прозном књижевном тексту. повезује проблематику прозног књижевног текста са стварношћу путем навођења примера из свакодневног живота.
<p>Научно-фантастични роман</p> <ul style="list-style-type: none"> Лик, место, време, идеја у научно-фантастичним романима 	<ul style="list-style-type: none"> наводи карактеристике научно-фантастичног романа према којима се он разликује од осталих врста романа. открива и описује елементе у датом научно-фантастичном роману (тема, ликови, садржај, време, простор, идеја).
<p>Драма</p> <ul style="list-style-type: none"> Карактеристике драмског текста (лица у драми, дидаскалије, чин, сцена, слика, дијалог, монолог, лик, догађај) 	<ul style="list-style-type: none"> наводи карактеристике драме према којима се разликује од осталих књижевних врста. препознаје карактеристике драмског текста у датом драмском делу.
<p>Изражавање и стварање</p> <ul style="list-style-type: none"> Приповедање и препричавање: (хронолошко и ретроспективно) 	<ul style="list-style-type: none"> разликује хронолошко и ретроспективно приповедање и наводи примере из датих књижевних текстова. приповеда хронолошки и ретроспективно о измишљеном или реалном догађају.

приповедање, препричавање књиге, препричавање догађаја, препричавање филма)

- Описивање књижевног лика (епски лик, лик у прозном тексту; личност, описивање места према утиску из књиге, фантастични предео из књиге, замишљено место/предео)
- Самостално писање текстова: (композиција и дужина текста; писање на задатој и непознатој теми; писање према мотивима и темама из књижевности; писање по својој жељи; креативно писање; писање на основу чињеница, података, информација; практични текстови)

- препричава/приповеда о прочитаном књижевном делу, посети, одгледаном анимираном или играном филму.
- описује ликове – представљајући њихове атрибуте и манире.
- описује личност из свог окружења.
- описује место/предео који је видео/видела, о којем је читао/читала или га је замислио/замислила.
- пише текст на задатој теми и на непознатој теми, поштујући правила композиције текста и одређену дужину текста.
- пише прозне текстове и песме према мотивима и темама из прочитаних књижевних текстова.
- разликује текстове са уметничким изражавањем од текстова који се заснивају на чињеницама, подацима и информацијама.
- саставља кратке текстове у којима изражава мишљење које заснива на чињеницама и подацима.
- саставља кратка упутства, техничке описе и рекламе.
- креативно пише састав на задатој теми или теми по избору користећи уметничка изражајна средства.
- поштује усвојена правописна правила приликом писања текста.

Примери активности:

(Примери обједињавају више стандарда оцењивања истог садржаја који се могу реализовати на више часова. Понуђени примери могу послужити као модел за осмишљавање нових активности за исте стандарде или за друге који нису њима обухваћени.)

- Ученици слушају легенду и предање који се односе на нека места или ствари који су њима познати или локални. Нпр. Ученици слушају легенду о каменим луткама у Куклици, предање о Охридском Језеру, предање о Св. Сави... Након усмеравајућих питања од стране наставника, ученици израђују план о садржају, дефинишу тему, ликове и околности који се срећу у описаним догађајима. Завршна дискусија води ка дефинисању појма предање или легенда као прозни фолклорни облици који имају карактеристике мита, имају фантастични садржај, фантастичне догађаје и ликове и у њима се природа и њене појаве представљају

на „народни” начин. Помоћу технике Венов дијаграм представљају се заједничке карактеристике и разлике између њих.

- Ученици су подељени у групама. Свака група глуми у неком догађају или свечаности, а сви имају одређену улогу: Нпр. свадба – младожења, млада, ташта, таст, кум... Кум треба да наздрави у част младенцима. Група пише здравицу и један од ученика у улози куме је касније чита. Остале групе ученика пишу благослове или жеље својим пријатељима или члановима породице. Они могу и дизајнирати или декорисати персонализоване картице са благословима и жељама. Све групе на крају часа гледају снимке македонске, албанске, турске, бошњачке, ромске и влашке свадбе где људи наздраљају, захваљују се или исказују благослов. Те речи записују у своје свеске и покушавају изговорити.
- Ученици слушају хумористичну причу (одломак из „Поп Ђира и поп Спира” Стевана Сремца или сличан пример). Самостално осмишљавају питања у вези са садржајем приче, откривајући притом хумористичне карактеристике у њој. Питања која су написали одговарају у паровима.
- Помоћу технике окренуте учионице, ученици имају задатак да нађу или напишу анегдоту о некој знаменитој личности. На часу читају те анегдоте. Такође, ученици могу са осталима поделити анегдоту коју су они лично доживели или чули у свом окружењу или породици. На крају часа разговарају о неколико најважнијих карактеристика које имају анегдоте (занимљив догађај, досетљивост ликова, непредвидљивост дешавања).
- Ученици читају епску народну песму у којој се пева о јуначким делима Краљевића Марка и коментаришу њен садржај, њене карактеристичне елементе уз помоћ усмеравајућих питања које поставља наставник. На наставном листићу добијају све стилске карактеристике епске песме и покушавају да их пронађу у датим стиховима конкретне песме. Оно што се уради на часу, презентује се на табли.
- Ученици раде самостално. Читају лирску песму „Јесења песма” Душана Радовића. Наставник поставља питања о садржају песме, дискутује се о конкретним стиховима и објашњава се њихово значење, као и песничке слике. У складу са дискусијом, израђује се план који раде ученици самостално: врсте стихова и строфа, тема, мотив. (Док записују мотиве и идеје, наставник подстиче ученике да записују оно што они мисле или су сами схватили и не инсистира да одговори буду дефиниције). Све што ученици напишу, презентује се пред осталима у разреду и затим се дискутује и изводе закључци о песми.
- Ученици самостално читају песму. Наставник је у њој означио неколико кључних речи. Помоћу потенцираних речи, ученици треба да пронађу мотив/инспирацију песме. Затим одређују врсту риме према распореду стихова у строфи: парна, укрштена и обгрљена. Закључци се представљају пред осталима.

- Ученици раде самостално и читају поезију, а затим визуализују стихове: бирају песничку слику и стварају визуелну представу тих стихова. Могу да нацртају или да израде колаж како би илустровали сваки стих понасоб. Ученици се охрабрују да укључе и оне елементе који осликавају расположење у стиховима. Затим ученици настављају да раде у паровима. Изговарају по пет речи у вези са визуелном представом, а затим још пет које се римују. Од римованих речи стварају строфу о којој сами одлучују како ће изгледати и коју ће врсту риме употребити у њој. Читају пред свима и објашњавају каква је заправо рима коју су употребили у стварању строфе.
- Ученици се деле по групама и то онолико група колико се налази строфа у песми. Свака група добија различите странице из новина. Они треба да на новинским страницама пронађу илустрације које ће залепити на бели папир и тако израдити колаж који ће представљати строфу/песничку слику из песме. Свака група објашњава зашто је одабрала одређене илустрације.
- Ученици раде у групама. Добијају по једну строфу песме коју разред треба анализирати. Свака група треба да створи звук или одабре мелодију која ће представљати одређену строфу коју је та група добила, односно песничку слику која се налази у тој строфи.
- Ученици раде у групама. Свака група добија песму са различитим мотивом („Зимска песма” – Јован Јовановић Змај, „Моја отаџбина” – Алекса Шантић, „Шашава песма” – Мирослав Мика Антић и сл), а задатак је да групе израде тематски приказ песме речима, исказима, реченицама, причама, бојом или било чиме што има пада на памет, а све у вези са мотивом одређене песме. Коначан резултат свака група претендује осталим ученицима, а затим објашњава и мотив песме коју је читала.
- Ученици читају песме из опуса српских песника који пишу песме са хумористичним мотивима. Ученици траже хумористичне елементе у песми и дискутују о њима. Затим пореде хумор који је употребљен у хумористичној песми са анегдотом и хумористичном причом. Закључци се записују на табли.
- Ученици слушају химну своје земље, а затим добијају лист са питањима и анализирају садржај. (Час се може интегрисати са музичким образовањем како би то био час слушања музике где ће ученици добити могућност да чују и друге химне различитих земаља). На крају ученици казују/певају химну.
- Ученици су подељени у групама. Свака група има неколико различитих задатака. Нпр. да поређа животиње према величини од најмање/најниже до највеће/највише (миш, мачка, коза, коњ, слон, жирафа), да поређа речи према броју слова које садрже, да поређа пет питања према нивоу тежине у вези са песмом или приповетком које обрађују на часу итд. Ученици треба да увиде да је њихов задатак заправо да поређају ствари као да су на степеницама. Затим читају песму и препознају стилско изражајно

средство градацију, те објашњавају га конкретним стиховима.

- Ученици добијају готову информацију о метафори – фигура скраћеног поређења као јасна и логична веза између онога што се пореди и онога чиме се пореди. Затим се ученици деле у групе. Свака група добија листу појмова (нпр. љубав, срећа, страх, храброст...). О сваком појму треба да осмисле најмање три креативне и уникатне метафоре и да опишу одабрани предмет или концепт. Затим читају примере и дискутују о томе како схватају метафору.
- Ученици замишљају неку личност из прошлости или неку познату личност са којом немају могућност да лично разговарају, а хтели би да је нешто питају или да јој нешто кажу. Обраћање тој личности пишу у свесци, а затим и читају. Наставник у дискусији активност усмерава ка дефинисању појма апострофе. У даљем току активности, ученици читају песму са стилским изражајним средством апострофа и врше анализу.
- Ученици су подељени у групама. Бирају по песму неког српског извођача и записују текст песме. Затим, према смерницама од стране наставника, идентификују рефрен у песми и представљају га пред осталима. На часу се пуштају познати српски евергирни, ученици издвајају рефрене песама и путем отворене дискусије закључују шта је рефрен.
- Ученици добијају примере реченица: Нисам те видео сто година. Касниш читаву вечност. Зашто теглиш сто килограма итд. и разговарају о њиховом значењу, односно о томе колико има истине у овим исказима и шта они заправо значе. На тај начин дефинишу појам хипербола и затим исти траже у конкретним одломцима песама (епске песме, посвећене снази и храбрости Краљевића Марка).
- Ученици се деле у пет група. Свака група добија по једну песму, а задатак је да је анализирају. План је исписан на табли. Групе почињу да пишу, свака различитом хемиском оловком у боји (да би се разликовали одговори), а на сваких 5–6 минута, наставник изговара СТОП и групе размењују песме и анализе међусобно. То се понавља пет пута, док се иста анализа песме не врати својој почетној групи. Затим се песме и њихове анализе читају. Анализа се састоји од проналажења мотива, строфа, песничких слика, лирских субјеката и стилских изражајних средстава. Свака од песама у себи треба да садржи по једно од нових научених стилских изражајних средстава.
- Ученици су подељени у групама и свака група добија текст. Читају текст и из њега издвајају препричане догађаје. Записују те догађаје на листовима. Догађаји треба да буду поређани према редоследу који им је аутор текста дао (сижеу), а затим ученици треба да поређају догађаје према временском (логичком) редоследу дешавања од првог до последњег, те да на тај начин дођу до фабуле текста. Групе презентују своје урађене задатке и долазе до закључака о појмовима сижеа и фабуле.

- Ученици раде индивидуално. Сваки ученик треба да у неколико реченица опише једну личност (мушкарца или жену) из свог свакодневног окружења по сопственом избору. Неколико ученика презентује шта је написало. Потом сваки ученик понасоб треба да опише једног књижевног лика који не мора да буде искључиво човек, већ може бити и животиња, биљка, измишљено биће. Неколико ученика презентује и ове описе. Након презентација описа, дискутује се о разликама између личности и књижевног лика. Затим ученици, подељени у групама у Т-табелу уносе своје закључке о личности и лику помоћу којих су описали ова два појма.
- Ученици раде у групама. Свака група добија текст. Ученици одређују главни лик у тексту и затим проналазе и записују његове особине (атрибуте), притом износећи закључке на основу неколико елемената за грађење атрибута лика који су записани на табли: 1. Шта каже лик о себи? 2. Шта лик ради и како се опходи? 3. Шта кажу остали ликови о њему и како се они опходе према њему? 4. Шта каже наратор о том лику? 5. Који се описи лика срећу у тексту?
- Након читања текста у којем се обрађују конкретне теме и мотиви (другарство, љубомора, завист, туга...) ученици дискутују о истим или сличним догађајима и осећањима у вези са темом, али и са животним ситуацијама у којима су се некада нашли. У тексту налазе главног лика, одређују шта тај лик жели да постигне и шта захтева, а затим одређују који су помоћни ликови или негативци који не дозвољавају да главни лик дође до жељеног.
- Ученици раде самостално. Сваки ученик попуњава Дневник са двојним записом који је подељен у две колоне. У првој колони су питања, примери, цитати које је наставник спремио, а који се односе на тему, ликове, садржај, време, простор, идеју итд. у датом научно-фантастичном роману, а другу колону ученик треба да попуни својим одговорима на питања, коментарима и закључцима.
- Ученици раде самостално. Сваки ученик треба да исприча шта му се десило у току дана пратећи догађаје хронолошки – од јутра, па све до тренутка говорења. Затим ученици препричавају догађаје из свог живота према сећању. Ученици могу донети и фотографије из албума (на којима су они различитог узраста), а које ће се промешати, па ће ученици причати/говорити од догађајима с фотографија онако како су случајно поређане фотографије, а затим ће те фотографије поређати и по хронолошком редоследу. Дискутује се о појмовима хронолошко и ретроспективно причање/приповедање, а затом ученици у паровима израђују Венов дијаграм поредећи ова два појма. Ученици у групама у различитим текстовима откривају и наводе примере о хронолошком и ретроспективном причању/приповедању.
- Ученици помоћу технике СТОП-кретање (stop motion) на школским таблетима на којима је инсталирана апликација Stop motion animation movie стварају анимиране видео-снимке радећи у групама. Претходно групе осмишљавају причу и спремају материјал

за израду видео-снимка. Након што ученици израде видео-снимке, predstavљају их осталим ученицима у разреду и причају причу. Исту причу треба да свако преприча и самостално.

- Ученици раде самостално. Причају о неком догађају (културном, спортском, хуманитарном), поштујући правила композиције текста и дату дужину текста.
- Ученици добијају задатак да опишу епски лик, рецимо лик Краљевића Марка у епским песмама. Пре почетка писања, наставник даје смернице да се прочита песма у којој је он главни лик и да сваки ученик усмери пажњу на описе који се односе на Краљевића Марка, на његове реплике и његово опхођење. У складу с тим, ученици пишу текст/опис, уључујући и цитате. На крају се наводи и какав је био утицај лика на онога који пише.
- Ученици се подсећају последње прочитане лектире. Сећају се оног дела који им је оставио велики утисак. Тај део описују и описе читају пред осталима у учионици. (Наставник може спремити и цитате и поставити их на паметној табли као подсетник или мотивација ученика).
- Ученици извлаче по један листић из посуднице у којој се налазе листићи са различитим темама. Сваки ученик треба да каже по једну реч која му прва падне на памет о теми са листића који је извукао и та се реч записује на табли. Затим ученици треба да напишу састав на теми по избору у ком ће употребити и повезати све речи са табле у једну логичку и смисаону целину. Приликом писања ученици треба да поштују правило композиције текста (уводни, главни и завршни део) и да текст буде дужине од 150–170 речи.
- Ученици раде самостално. Сваки ученик презентује књижевни текст који му је оставио најјачи утисак. Објашњава сопствено доживљавање прочитаног, користећи различите асоцијације, нпр. боју, мирис, укус, звук (На коју га боју асоцира текст и зашто? Какве мирисе подстиче у његовој машти? Да ли се текст може повезати са одређеним укусом?) и износи позитивни или негативни став о садржају, о неком лику или делу текста и даје објашњење зашто баш тако мисли. Остали ученици учествују у дискусији и такође исказују своја мишљења.
- Ученици приповедају према задатом плану и смерницама написаним на табли, а у складу са одабраном темом. Причање/приповедање се изводи игром са лоптицом. Нпр. први ученик који има лоптицу код себе, почиње да прича кроз једну-две реченице. Затим он додаје лоптицу другом ученику који наставља да прича такође кроз једну-две реченице. Лоптица иде код свих ученика, а сваки од њих мора наставити причу све док лоптица не стигне до последњег који је мора завршити. Испричана прича се записује као резултат креативне активности ученика.

- Ученици носе на часу упутства лекова, уређаја, игара и сл. Наставник бира неколико упутстава и дели их ученицима који су подељени у групе. Свака група има задатак да прочита текст и да нађе непознате речи. Затим један део упутства (уколико је упутство дугачко) или цело упутство чита се пред свима. Дискутује се о стилу писања и о информацијама које се могу у њему наћи. Сваки ученик у свесци издваја информације из текста и чита их. На другом делу часа ученици у раду у групама сами пишу упутство по договору.

Подручје: МЕДИЈСКА ПИСМЕНОСТ

Укупно часова: 15

Резултати учења

Ученик/ученица ће бити способан/способна:

- да идентификује и објасни дезинформације и манипулације у медијском простору;
- да идентификује опасност приликом комуникације на друштвеним мрежама;
- да увиди последице утицаја друштвених мрежа на формирање слике о телу;
- да прави једноставну анализу медијских садржаја.

Ученик/ученица ће развијати свест о:

- последицама ширења дезинформација и коришћења манипулација у медијима;
- потенцијалној опасности друштвених мрежа у вези са безбедношћу и добробити младих.

Садржаји (и појмови)

- Дезинформације и манипулације (погрешне информације/мисинформације, дезинформације и штетне информације/малинформације, визуелне дезинформације, емоционална

Стандарди оцењивања

- објашњава различите врсте манипулативних информација које се објављују у медијском простору.
- наводи примере манипулације путем визуелних садржаја.
- објашњава помоћу примера како се визуелни садржаји користе за емоционалну манипулацију.

<p>манипулација)</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Опасности на друштвеним мрежама (заштита личних података, скривено рекламирање, лажни профил, бот) 	<ul style="list-style-type: none"> • објашњава на које се начине могу заштити лични подаци. • препознаје скривено рекламирање у различитим медијским садржајима. • објашњава како се препознаје лажни профил на друштвеној мрежи. • наводи карактеристике ботова. • идентификује најчешће сигнале за постојање лажног профила и ботова на друштвеним мрежама.
<ul style="list-style-type: none"> • Друштвени медији и слика о телу 	<ul style="list-style-type: none"> • објашњава помоћу примера како представљање мушког и женског тела на друштвеним мрежама утиче на формирање слике о телу. • објашњава како слика о „идеалном” телу представљена у медијима утиче на самопоуздање и добробит младих. • наводи стратегије о томе како се носити с притиском медија у вези са сликом о телу.
<ul style="list-style-type: none"> • Медијски садржаји за информисање и убеђивање (медијско извештавање, мишљење, реклама, друштвено рекламирање, односи са јавношћу, пропаганда) • Анализа медијских садржаја (компоненте медијских садржаја, циљ медијске поруке, технике за привлачење 	<ul style="list-style-type: none"> • идентификује медијске садржаје намењене информисању (медијском извештавању). • разликује врсте медијских садржаја намењени убеђивању (мишљење, реклама, друштвено рекламирање, односи са јавношћу, пропаганда). • открива ко је осмислио медијски садржај и с каквим циљем. • објашњава компоненте медијског садржаја (речи, музика, боје, покрети, угао снимања и сл) и како све то доприноси постизању циља медијске поруке. • идентификује које технике привлачења пажње су употребљене у медијском садржају.

пажње)	<ul style="list-style-type: none"> • објашњава помоћу примера како веровања, интереси и искуства људи утичу на тумачење медијског садржаја. • препознаје које вредности и становишта су представљени у датој медијској поруци, а који су изостављени. • препознаје пропаганду и манипулативне садржаје у медијским порукама.
<p>Примери активности: <i>(Примери углавном обједињавају више стандарда за оцењивање истог садржаја који се могу реализовати на више часова. Понуђени примери могу послужити као модел за стварање нових активности за те исте стандарде или за друге који нису њима обухваћени).</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ученици су подељени у групама. Свака група добија по један текст који је наставник припремио. У текстовима се налазе дезинформације, малинформације и мисинформације. Ученици на табли добијају објашњење о појмовима дезинформације, малинформације и мисинформације и њих треба да препознају у конкретним примерима текстова, те да објасне зашто су баш те информације препознали као дезинформације. Закључци читања и анализе текстова свака група дели са осталима у разреду. Након презентовања закључака следи дискусија, како би сви заједно издвојили делове мисинформација и малинформација. (Пример мисинформације може бити текст објављен на школском сајту у коме се наводи већ реализована екскурзија и дају се информације о локацији и времену када се она догодила. Тај текст нема тачне информације о догађају, али нема ни лошу намеру. Пример малинформације може бити да у школским новинама буде објављена фотографија капитена школског фудбалског тима како пуши цигарету у школском дворишту. Оваква информација руши углед). • Ученици су подељени у групама и имају задатак да пронађу пример манипулације визуелног садржаја на сајтовима које ће им отворити наставник (нпр. текст о псима луталицама уз који стоје фотографије људи са ранама о којима се не може рећи или видети да су настале угризом, а све то у циљу да се пси представе као опсани по безбедности људи). Затим се води дискусија на основу питања: Зашто је објављена ова информација? Ко стоји иза ове информације? Шта се жели поручити ономе ко прима ову информацију? На крају се закључује да се визуелним садржајима може лако манипулисати – односно могу се изазвати одређене емоционалне реакције јавности како би се постигао неки „скривени“ циљ. • Наставник објашњава да се лични подаци не смеју делити са свима са којима комуницирамо онлајн, исто као и уживо – 	

подаци требају бити заштићени и недоступни свима, осим онима у које имамо поверења да их неће злоупотребити. Затим, техником буре идеја, ученици говоре шта мисле о томе шта све подразумевамо појмом „лични подаци“ (нпр. име, узраст, адреса, школа, број телефона), а на крају дискутују о томе: 1. зашто је важно заштитити личне податке и 2. како их заштитити. Кроз дискусију закључују се нека основна правила о чувању приватности на интернету као што су не делити личне податке са непознатима, не објављивати осетљиве садржаје и не делити шифре. Током дискусије наставник наглашава важност отворене комуникације са родитељима/старатељима или са неком одраслом особом у коју ученик има поверење о онлајн искуствима, нарочито у случајевима одређених брига или инцидената приликом онлајн комуникације. На крају ученици, подељени у групама, дискутују о томе како би и они сами поступили у различитим ситуацијама да би заштитили своје податке и мисли, а идеје деле са осталима у разреду.

- Наставник показује снимак у ком одређени инфлуенсер говори о томе како му је неки производ помогао да изгледа боље. Кроз отворену дискусију са ученицима, помоћу питања које поставља наставник, ученици откривају скривену рекламну поруку (зато што на снимку се чини да инфлуенсер говори о сопственим искуствима, а заправо рекламира производ о којем говори). Ученици се деле у групе и имају задатак да на интернету пронађу и друге сличне примере скривеног рекламирања и да те примере представе осталима. Затим наставник показује ученицима инсерт спортске утакмице где играју врхунски спортисти (нпр. тенис), а у дискусији са ученицима заједно откривају где је скривено рекламирање присутно (нпр. одећа, обућа, ревитизити спортиста, пиће итд), након чега исте групе проналазе сличне примере на интернету и представљају их осталима. На самом крају часа води се дискусија у којој се закључује да врло често рекламе нису очигледне, него су скривене другим садржајима да их не би одмах препознали, а да ипак утичу на гледаоце да користе те производе.
- Наставник објашњава да се на интернету, односно на друштвеним мрежама, осим правих профила (које су отворили и иза којих стоје особе – појединци) срећу и лажни профили (који не припадају појединцима и који су отворени да би се постигли неки други циљеви, као на пример превара). Затим наставник ученицима показује пример правог профила на друштвеним мрежама (који није лажан), рецимо профил неке познате личности, и отвара дискусију о томе како се може препознати да ли је овај профил прави или лажни (нпр. кроз разматрање објављених личних фотографија, детаљних личних података и различитих активности у различитим ситуацијама). Затим наставник показује и пример лажног профила и указује ученицима на знаке који нам показују да је профил лажан (нпр. недостају фотографије особа, уместо личних фотографија користе се симболи или фотографије нечег другог, недостају лични подаци, постоји недоследност садржаја и временског редоследа објава и

информација и сл). Напоследку, наставник показује и друге профиле на социјалним мрежама и након сваког приказаног профила, ученици, који су подељени у групама, утврђују да ли је у датом случају реч о правом или лажном профили и указују на знаке на основу којих су окарактерисали профил као прави или као лажан. На крају часа дискутује се о томе чему служе лажни профили (нпр. потреба за анонимношћу, скривено прикупљање информација, завођење људи, превара људи, сајбер булинг – онлајн насиље итд) и како се може проверити истинитост датог профила онда када знаци за препознавање лажности нису очигледни (нпр. потврђивање идентитета помоћу других платформи, инсистирање на захтев за пријатељство).

- Наставник објашњава шта су ботови (софтверски робот који аутоматски извршава задатке или активности на интернету), а затим ученицима показује ботове на друштвеним мрежама који аутоматски могу објавити податке, означити „свиђа ми се“ или запратити кориснике мреже, али и да помоћу вештачке интелигенције могу увећати број пратиоца одређеног профила, да ширити лажне вести или утицати на јавно мишљење. Ученици подељени у групама треба да истраже и пронађу конкретне примере када ботови имају и неке корисне циљеве (као на пример чет-ботови који дају информације корисницима), а када су њихови циљеви злонамерни (на пример ботови који шире лажне вести). Након што све групе поделе урађени задатак, кроз отворену дискусију закључује се како препознати ботове (на основу лажне профилне фотографије, нереалног броја пратиоца наспрам броју активности, објава са лажним садржајима, нелогичних коментара, делења реклама).
- Ученици су подељени у групама. Имају задатак да пронађу рекламе са фотографијама мушкараца и/или жена (на интернету, на телевизији, у часописима, на паноима и сл) и да идентификују заједничке спољашње карактеристике мушкараца, односно жена који су на фотографијама. Након што радне групе представе своје одрађене задатке, води се отворена дискусија у вези са следећим питањима (и то посебно о мушкарцима, а посебно о женама): *Које се карактеристике најчешће понављају на фотографијама? Најчешће ког су узраста особе на фотографијама? Које су поруке које се шаљу, ако имамо у виду физички изглед особа? Који су стереотипи о савршеном мушком и савршеном женском телу који се стварају оваквим рекламама?* Дискусија има циљ да помогне ученицима да закључе да особе на рекламама (које најчешће имају савршена тела, које изгледају сексипилно, које стоје у сексипилним позама, чије су фотографије ретуширане/фотошопиране и филтриране) представљају идеале лепоте, а шта заправо није тако у реалности у којој се срећу различите форме мушког и женског тела и да су постављени идеали спољашњег изгледа често недостижни за већину људи. Затим се поново дискутује о следећим темама: 1. важност спољашњег изгледа (изгледа тела) – *Колико је спољашњи изглед важан младима и зашто?* и 2. како ова стереотипна идеална слика мушког и женског тела утиче на објаве младих на социјалним мрежама – *Какве фотографије најчешће*

објављују млади? Какве су им позе тела на фотографијама? Које су активности присутне на објављеним фотографијама? и заједнички закључују да је идеална слика о мушком и женском телу нешто што стварају медији и нешто што утиче на формирање слике тела у очима људи.

- Ученици су подељени у групама. Имају задатак да истраже различите профиле на друштвеним мрежама (Инстаграм, Фејсбук, Твитер итд) неких познатих личности са естраде и то у вези са тим на који начин они промовишу слику о мушком и женском телу, тако што ће разгледати фотографије, наслове/описе и коментаре објава/садржаја. Затим, свака група спрема презентацију са примерима који показују какве мисли, осећања и опхођења младих изазива тако приказана слика о телу. Након презентовања одрађеног задатка, кроз отворену дискусију ученици треба да поделе са осталима своја запажања, идеје и размишљања о томе како идели о савршеном телу на друштвеним мрежама утичу на самопоуздање и добробит младих (*Шта чине млади да би имали исто тело у складу са стереотипом о идеалном телу? Да ли се такви поступци сматрају позитивним? Како се осећају оне особе које не испуњавају постављене стандарде идеалног тела? Шта други мисле о њима и како реагују на њихов изглед?*), а циљ је закључити да негативна слика о сопственом телу код младих може проузроковати осећај несигурности, разочарења у себе, повлачење, па чак и депресију/духоклонуће. Затим ученици, подељени и даље у истим групама, истражују различите стратегије о томе како се носити са притиском који долази од стране медија у вези са сликом тела и израђују колаж (користе фотографије, цитате и поруке подршке) на којем ће представити своје идеје о самопоуздању и добробити. Прво свака група представља свој колаж пред осталима, а затим заједно праве изложбу (колаже каче на зид учионице или на зид ходника школе).
- Ученици су подељени у групама. Свака радна група добија шест листова на којима су штампани медијски садржаји (преузети са интернета), а намењени информисању (вести), представљању нечијег мишљења, рекламирању, друштвеном рекламирању (како да се понашате), односима са јавношћу и пропаганди. Наставник на табли записује врсте медијских садржаја и захтева од ученика да кроз дискусију у оквирима својих група одреде врсту датих садржаја. Наставник на табли, испод наслова сваке врсте садржаја записује како је одговорила/поделила садржаје свака група. Након тога ученицима показује кратку презентацију и објашњава им сваку врсту медијских садржаја понасоб. На крају, кроз отворену дискусију, а помоћу питања које поставља наставник (нпр. *Да ли се у овим садржајима налазе чињенице или мишљења? Ко је осмислио медијски садржај? У ком циљу је написан садржај? Које емоције изазива медијски садржај?*), ученици уочавају разлику између медијских садржаја који се користе у сврхе информисања (медијског извештавања) и убеђивања (мишљења, рекламе, друштвеног

рекламирања, односа са јавношћу и пропаганде).

- Наставник представља ученицима компоненте медијског садржаја и објашњава им како оне доприносе постизању циља медијског садржаја, односно остваривању поруке која се тим садржајем шаље. Затим ученицима пушта снимак рекламе (нпр. реклама врло познатог пића), а ученици добијају задатак да у раду у групама анализирају медијски садржај на основу следећих питања: 1. ауторство – ко је осмислио и створио садржај? 2. формат – које креативне технике су коришћене да би се створио овај садржај и да би се привукла пажња? 3. намена – која је намена/циљ тог садржаја? Затим свака радна група представља своје одговоре анализе и одговори свих група се пореде. Иста активност понавља се даље на часу, али уместо рекламе, ученици анализирају текстуални медијски садржај (нпр. чланак у новинама).
- Ученицима је представљена реклама о прозводу за мршављење о коме се тврди да помаже људима да брже и лакше смршају. Реклама треба да садржи фотографије „пре и после” које „доказују” ефективност производа који се рекламира, затим препоруке људи који тврде да су коришћењем производа дошли до изузетних резултата. Од ученика, који су подељени у групама, захтева се да анализирају медијски садржај (ауторство, формат, публику, садржај, намену), а да нарочито скрену пажњу на следећа питања: 1. Који је циљ фотографија? Како се оне могу изградити? 2. Колико су реална обећања која се чују у реклами? Колико можемо веровати тврдњама људи? 3. Како су приказани ефекти производа? Да ли су понуђени прави научни докази који потврђују његову ефективност? Након презентације одрађеног, дискутује се о томе како се кроз сличне једностране ставове и тврдње могу препознати пропаганде и манипулативни садржаји у медијским порукама.

ИНКЛУЗИВНОСТ, РОДОВА РАВНОПРАВНОСТ/СЕНЗИТИВНОСТ, ИНТЕРКУЛТУРНОСТ И МЕЂУПРЕДМЕТНА ИНТЕГРАЦИЈА

Наставник примењује инклузивност у настави путем укључивања свих ученика у све активности за време часа. Притом, омогућава да свако дете буде когнитивно и емоционално ангажвано путем коришћења одговарајућих методичких приступа (индивидуализација, диференцијација, тимски рад, подршка саученика итд). Приликом рада са ученицима са сметњама у развоју примењује индивидуални образовни план (са прилагођеним исходима учења и стандардима за оцењивање) и увек када је то могуће користи додатну подршку других особа (личне и образовне асистенте, образовне медијаторе, туторе-волонтере и професионалце из школа са ресурсним центром). Редовно прати све ученике, нарочито оне из рањивих група, да би могао на време да идентификује тешкоће у учењу, да их подстиче и подржава у постизању резултата учења.

Приликом реализовања активности наставник подједнако третира и дечаке и девојчице, при чему води рачуна да им не додељује родово стереотипне улоге. Приликом формирања радних група настоји да обезбеди баланс у односу на пол. Приликом избора додатних материјала у настави користи илустрације и примере који су родово и етнички/културно сензитивни и подстичу родову равноправност, односно промовишу интеркултурализам.

Увек када је то могуће, наставник користи интерграцију тема/садржаја/појмова приликом планирања и реализације наставе. Интеграција омогућава ученицима да укључују перспективе и осталих наставних предмета у оно што изучавају овим наставним предметом и да повезују знања из различитих области у једну целину.

ОЦЕЊИВАЊЕ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА

Да би се омогућило ученицима да постигну очекиване стандарде за оцењивање, наставник у континуитету прати активности ученика за време поучавања и учења и прикупља информације о напретку сваког ученика понаособ. За учешће у активностима ученици добијају повратну информацију којом се указује на ниво успешности у реализацији активности/задатка и дају се смернице за побољшање (формативно оцењивање). У том циљу, наставник прати и оцењује:

- усмене одговоре на питања постављена од стране наставника или саученика;
- постављање питања и учешће у дискусијама на часу;
- домаће задатке;
- одговоре за време квизова (кратких тестова) који су део учења;
- есејска питања;
- израду пројеката;
- израду постера;
- конторолне вежбе;
- тестове знања;
- рефлексивне дневнике;
- истраживачке задатке и активности приликом којих ученик прикупља податаке, евидентира, представља резултате – препричавањем, табелама, дијаграмима, графиконима и њиховим презентовањем;
- израде и практично извођење (нпр. писање/стварање текстова према различитим захтевима, анализа и интерпретација књижевних текстова, граматичке анализе реченица из текстова, израда приказа, схема, илустрација, презентација и сл);
- писане извештаје и податке спроведених истраживања.

Након завршетка изучавања сваке теме, ученик добија сумативну оцену постигнутих стандарда за оцењивање. Сумативна оцена изводи се као комбинација резултата постигнутог на тесту знања и оцене о напретку, која је констатована путем различитих техника формативног оцењивања. На крају школске године ученик добија бројчану сумативну оцену.

Почетак имплементације наставног програма	школска 2024/2025. година
Институција/ носилац програма	Биро за развој образовања Биро за развој на образованието
Согласно член 30, став 3 од Законот за основно образование („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 161/19 и 229/20) министерот за образование и наука ја донесе наставната програма по предметот <i>Српски јазик</i> за VII одделение.	бр. 12-12122/3 8.11.2023 година Министер за образование и наука, Doc. Dr. Jeton Shaqiri,с.р. _____